

Latebra Schebetoviensis: Respice, adspice, prospice

The geocache GC5KTPD is devoted to **Sebetov** and namesakes of **Sebastian** (A courtyard keeper mentioned in a **donation deed to a Benedictine Monastery**), **Anna** (the **Saint patroness of Sebetov and the Chapel**) and **Sophia** (a **foundress of Sebetov**, i.e. **Euphemia**, in Bohemia **Žofie**).

If your logs manifest explicit interest, I will include English version of the Czech text. Meanwhile, a notice is due to a **stolen piece of art – a cartouche tablet of a village square statue of John Nepomuk**. The stolen tablet in 1999 is characterized by a relief of the **Nepomuk's throwing into the Moldau river in Prague with the Latin inscription: „Honori et plae Veneratloni DIVI Ioannis NepoMVCeni ereCta Die XIV septembris“**. Please, **notify authorities** if you know on whereabouts of the stone panel and the **two cherubs** as you can see them in the **combined picture**.

Úvod

Ať Vás odlov **šebetovské kešky** zabaví a inspiruje k toulkám zdejší krajem. Tudiž, buď slunce co hřeje a odlov doprovází klasický **Šebetov**. Kulisou ať je kokrhání z místní části **Kapouňata**, hlasy ptáků nad stráněmi, říčení koní, zvuky chovného dobytku a divokých zvířat. Nechť zazní zvon šebetovské **hasičské zbrojnice** a vítr přivane hlahol kostelního zvonu z **Knínice**. S radostí nasbíráme v sezóně košík hub a v sadech třeba zakusíme třešně, jablka a švestky. Možná se zadýcháme svižnou chůzí v líbezném **údolí říčky Bělá**. Přitom aroma polí a vlhkých lesů na čerstvém vzduchu zavoní intenzivněji. Mezi křižovatkou směrem **Horní Štěpánov – Benešov** a **farmou na Kozím vrchu** se pokocháme výhledem na **Šebetov** a okolní krajinu. Zde se nachází závora do **opuštěného kamenného lomu**. Ocitáme se na katastru obce **Knínice u Boskovic** a na samém okraji přírodního parku **Řehořkovo Kořenecko** (20 km²). Konečně **cache**. Je schovaná na druhém patru lomu. Prosím, neblokujte autem vjezd do lomu. Pěšiny mezi patry jsou příkré a mohou být nebezpečně kluzké! Kvůli riziku zranění a obzvláště s dětmi obejděte prudký sráz bokem po přístupové cestě. Přičemž nejzajímavější je až horní tj. třetí patro.

Šebetov

„*Respice, adspice, prospice*“ má význam v latině „**Ohlížejte se na minulost, dívejte se na současnost, hleďte do budoucna**“. Motto jsem si vypůjčil proto, že výborně ladí s názvem díla „**Šebetov včera a dnes**“. Autorem poutavé publikace je **Dagmar Stryjová** (vydal Obecní úřad v Šebetově, Colorprint Boskovice, 2002). Kniha vyšla k výročí dvou-tisíciletí n. l. a je věnovaná občanům a

Latebra Schebetoviensis: Respice, adspice, prospice

všem, kteří se zajímají o historii obce a okolí. Autorka s podporovateli zjišťovala údaje ze stovky zdrojů, archivů, kronik atp.

Při této příležitosti se obecní úřad postaral o další překvapení a to z **Vídně**. Jednalo se o limitovanou reprodukci dvou obrazů od malíře **Gottfrieda Seelose** z r. **1880**. První z obrazů nazvaného „**Parklandschaft in Schloss Schebetau**“ skýtá pohled na schodovou cestu a tehdy nový železný most klenoucí se mezi zámek a parkem. Druhý obraz je scéna s pilou u rybníka (horního?) pod kopcem nazvaná „**Brettsäge in Schebetau**“.

Kniha je pozoruhodná svým povídáním o nejstarší historii, písemnostech (opisy zmiňující se o **vsí Sibotonis villa založená Šibotou - služebníkem olomoucké kněžny Ofky – Eufemie Uherské**) a o: archeologických nálezech (z doby měděné tj. mladšího eneolitu cca **2500 – 1800 let př. n. l.**); době vrchnostenské tyranie počínaje **opatem Janem Ponětovským z Ponětova (1576 - 1587)**; tvrdé robotě na šebetovském panství; hrdelním právu a velkém selském povstání ukončeného popravami na šibeničním vrchu r. **1627**; reformách **císaře Josefa II.**; revolučním roku **1848**; konče **světovými válkami**. Zastavme se u šebetovského **panství**. O jeho počáteční rozlehlosti se dozvídáme z opisů (**badatel Jan Knies, 1860 - 1937**, „**Vlastivěda moravská boskovického okresu**“, vydání r. **1903**, s odkazem na „**Codex diplomaticus Moravie**“) darovací listiny knížetem **Otou I. Olomouckým (Ota Sličný)** a jeho manželkou **Eufémií Uherskou** nově založenému benediktinskému klášteru **Hradisko r. 1078**. Dar zahrnoval městys **Knínice s farním kostelem, dvůr Šebetov, Cetkovice, Uhřice** s blízkým lesem a všechna práva, svobody a majetek, kteráž tomuto opatství náležely.

V r. **1744** bylo **sídlo panství v šebetovském zámku**, dříve v **Knínicích** a zahrnovalo obce **Knínice** (počet obyvatel 741), **Svitávka** (483), **Šebetov** (358), **Světlá** (121), **Cetkovice** (520), **Uhřice** (379), **Usobrn** (289), **Štěpánov** (461), **Kořenec** (307), **Benešov** (199), **Okrouhlá** (204), **Benyška** (91) a **Vážany** (236).

Velkým přínosem je souhrn významných šebetovských rodáků a osobností jako byli sochař a malíř **Dyonisius Strauss (1660 – cca. 1710)**, německý básník, spisovatel a hrabě **Moritz Karl Wilhelm Strachwitz (1822 - 1847)**, vídeňský architekt židovského původu **Wilhelm Stiassny (1842 - 1910)** (*arch. např. Jeruzalémské též Jubilejní synagogy v Praze, 1906*) ve službách bankéře, barona a tehdejšího majitele šebetovského panství **Mořice Königswartera**, římskokatolický biskup **Mořic Pícha (1869 - 1956)** a jiní.

Přičemž je třeba zmínit dlouholetého šebetovského **kronikáře Rudolfa Wilhelma (1913 - 1987)**. Údaje, které od r. **1956** shromáždil, shrnul v kronikářském svazku nazvaného „**Paměti občanů Šebetova a Světlé**“. Později v r. **1969** vyšly jeho „**Šebetovské pověsti**“ ve sbírce 27 krátkých vyprávění s povedenými ilustracemi **Ctirady Lukášové**. Zajímavý je úvod vyzdvihující význam ústní lidové slovesnosti, ale především doslov **doc. PhDr. Janem Skutilem, CSc. (1934 – 1998)**. Historik datuje děje pověstí převážně do 18. a 19. století a v nich vystupující bytosti, občany, sousedy a šlechtu vlastníci šebetovské panství spojuje s duchovní vrchností držící statky na **Malé Hané** a s olomouckým klášterem **Hradisko (premonstráti po r. 1143)**. Uvedené pověsti jsou umístěny do Šebetova a blízkého okolí. Všechny jsou neobyčejně živé, čtivé a zajímavé, např. **Založení Šebetova; Tajná chodba; Zámecký poklad** (o reformách císaře Josefa II. a zrušení kláštera na Hradisku r. 1784); **O zeleném kříži; Založení kaple sv. Anny; Barborka (socha sv. Barbory u Pohory, ochránkyně dělostřelců, okolím pochodující sbory rakouské a pruské armády v době bitvy u Hradce Králové r. 1866)**; a **Šibeniční vrch** (kopec **Hájek** n. m. v. 403m, údajně pohřební místo moravského knížete **Hormidora**).

Pověsti jsou zveřejněny na vypilovaném obecním webu. Z něj se mimo jiné můžeme dozvědět, že obec leží v **Boskovické brázdě** na území okresu **Blansko** a rozkládá se v klínu na jihozápadním úpatí **Rychvaldu** (607 m) a severním svahu hřebenu **Mojetína** (608 m). Nejvýznamnějšími památkami obce jsou **zámek s parkem**, bývalá **hospodářská budova** (dnes sídlo **obecního úřadu**), **sousoší sv. Jana Nepomuckého a kaple sv. Anny** na návrší východně nad obcí. Dalšími památkami jsou **socha panny Marie Bolestné, socha sv. Josefa, památníky, kříže, myslivna Karlov** (směrem na Pohoru, pojmenovaná podle Karla S.), **Mořicův dvůr (Moritzhof, 1836, severovýchodně)** a **lidové domy - nemovitosti č. 12 a č. 23** původně s předsunutým **žudrem** typické pro **hanácký region** (dochovaný exemplář v nedalekých **Sebranicích**). V jižní části obce stojí pozůstatek budov **panské sladovny** opuštěné od r. 1922, původně cukrovaru, zrušeného pro nedostatek vody. Za zmínku stojí původně panská vodní pila (dnes ruina samoty **Pilka**), která byla přeložena do níže na potoku ležícího **Melkova**.

Latebra Schebetoviensis: Respice, adspice, prospice

Směrem na **Vanovice** je zastávka jednokolejné **železniční trati** vystavěné v roce 1908 a vedoucí ze **Skalice na Svitavou** přes **Boskovice** do **Velkých Opatovic**. Cestou na Vanovice se nachází pozůstatek mostní konstrukce **autostrády Wien – Breslau**. Za zmínku stojí, že ve **Vanovicích** mají unikátní **litinový, hodinový bicí stroj** a v nedaleké obci **Visky starobylý zvon** (odhadem z r. 1400) a také zajímavou **sbírku fosilií a farmu s pivovarem**.

Dominantou Šebetova je **zámek**. V jádru se jedná o **renesanční** rezidenci premonstrátských opatů z **II. pol. 16. století**. Rezidence byla **koncem 17. století** přebudována na **manýristický** zámek podle plánů významného architekta **Giovanni Pietra Tencaly**. Státní komise prodala veřejnou **dražbou v r. 1825** šebetovské panství hraběti **Karlovi Strachwitzovi z Kamenice**. Po němž panství r. 1837 přejal jeho druhorozený syn, hrabě **Moritz Strachwitz**. Roku 1865 přešlo panství Šebetov koupí na **Jana Maye**, od něhož je koupil v r. 1877 baron **Moritz Königswarter**. Za jeho vlastnictví, v r. 1885, byla budova zámku radikálně přestavěna do **pseudorenesančního** slohu. Hlavní jednopatrová budova obklopuje svými křídly čtvercový dvůr, do něhož se otevírá etážovými arkádami.

V zámku sídlí **Ústav sociální péče**. Veřejnost si může prohlídnout vnitřní prostory včetně zámecké **kaple, parku a dvou zámeckých rybníků** za zdí alespoň jedenkrát za rok. V parku můžeme vidět několik vzácných dřevin, také **liliovník tulipánovitý** nad hřištěm u úřadu. Park u zámku byl založen kolem r. 1830. Původní zahrada byla přetvořena na komponovaný volný přírodně krajinářský park s rybníky koncem 19. století. Ve stráni nad zámkem se nachází romantické stavby – **umělý vodopád s jeskyní** a nížeji **tyrolský pavilon**.

K pozoruhodným uměleckým dílům vrcholného **baroka** patří **socha svatého Jana Nepomuckého** umístěná na návsi. Sochu vytvořil neznámý umělec před r. 1724. Bohužel, socha byla v r. 1999 znehodnocena **krádeží kartuše**. Na závěsné kartuši je reliéfní výjev **Janova svržení z Karlova mostu do Vltavy**. Nad světcem, klečícím na oblacích, se sklání anděl, pozvedající před ním kříž. Do kartuše je vytesán latinsky nápis: „*Honori et plae Veneratloni DIVI Ioannis NepomVCeni ereCta Die XIV septembris*“. Pořad „**Na stopě**“ r. 2000 ani vypsána odměna k vypátrání památky ani k dopadení pachatele nevedly. Později navíc někdo ze **sochy zcizil dva andílky**.

Kaple sv. Anny se tyčí na návrší nad **kolonií Kapouňata** z jižní strany a nad **prvním rybníkem** na šebetovském potoce na severu. Dříve na místě stával vyhlídkový **letohrádek**, který dal hradištský opat **Bernard Wancke (Vanka)** r. 1711 přestavět na kapli. Listina olomoucké biskupské konsistoře z **11. dubna 1710** opatu povoluje, aby v místech, kde dříve stávalo **vivarium**, postavil **kapli Bohorodičky Marie**, bez předsudků **faráře**. Až **Mořic Strachwitz** dal na místě kaple r. 1842 vystavět nový **kostelík v novogotickém** slohu, zasvěcený rovněž **sv. Anně**. Stavba s použitím režných cihel a gotizujících tvarů z pískovce je dokladem dobového **romantismu**. V regionu Malé Hané nemá obdoby. Interiér vyrobila dílna tyrolského řezbáře **Pendla**. **Oltářní** obraz apoštolů namaloval **K. Mayer**. Kaple byla postupně vyzdobena uměleckými díly. Evangelijní stranu presbytáře zdobí rokokový obraz **Smrt svatého Josefa** a epištolní **Smrt sv. Anny**, obojí od moravského malíře **Ignáce Raaba**. Dílem neznámého barokního malíře z konce 17. století jsou obrazy **sv. Rosy z Limy** v lodi na evangelijní straně a na epištolní **Světice**. Ze zámku sem byl přemístěn i klasicistní lustr. Cennou umělecko-řemeslnou prací z období baroka byla bohoslužebná monstrance.

Každoročně o **svátku sv. Anny** se sem konaly slavné **poutě**. Zastavovali se zde poutníci, kteří chodili do **Jaroměřic** a na **Svatý Kopeček u Olomouce**. Z **Benešova** chodilo na svatoanenskou pouť pravidelně velké procesí. Sjížděli se všichni známí, příbuzní a rodáci. Ve všech třech hospodách se vyhrávalo již od rána. Který kluk přišel na dvůr a políbil paní baronce **Charlottě Königswarterové** ruku, ten dostal od její **komorné šesták**. Někteří kluci chodili i několikrát, poté co si mezi sebou vyměnili čepice a kabáty. Pan **baron** stál zase u **Obory** před domem zámeckého zahradníka **Schrötka** a rozhazoval dětem drobné mince. Měl radost, když se mezi sebou popraly a vyválely v prachu. Večer chodila baronka po krámech a zkupovala neprodané zbytky cukroví a hraček, které rozdávala dětem a dávala do mateřské školky, kterou založila pro **děti zaměstnanců** ze zámku. Od r. 1946 se tradiční šebetovská pouť pořádá v **neděli**. Předtím se konala vždy **26. Července**, tedy i ve všední dny.

Latebra Schebetoviensis: Respice, adspice, prospice

Svátek Anny v rolnickém a lidovém almanachu a později v občanském kalendáři pochází z církevního kalendáře, který má od **druhého vatikánského koncilu** v tento den (26. 7.) svátek Anny a Jáchyma. Byli to rodiče **panny Marie**. Anna se narodila v **Betlémě**. **Jáchym** byl prosperujícím pastýřem v **Nazaretu**. Je doložen dopis **papeže Urbana VI.** z r. **1378**, který povoluje Anglii uctívání sv. Anny jako světice. Kult uctívání Anny dosáhl vrcholu v 15. a 16. století, kdy roku **1481** přijal **papež Sixtus IV.** Annu do **římského kalendáře**. V r. **1584** nařídil **papež Řehoř XIII.** svátek sv. Anny slavit. Její uctívání podporovaly všechny významné řehole. Sv. Anna se sv. Jáchymem jsou obzvláště a slavnostně uctíváni řádem **Karmelitánským**. Anna je patronkou **Florencie, Innsbrucku a Neapole**. U nás je patronkou **Valašska** a tradiční Anenské poutě se konají v **Rožnově p. Radhoštěm**. Lidé ji prosí za šťastný sňatek a manželství, za požehnání dětí, za šťastný porod a za svou si ji berou matky, manželky, vdovy, hospodyně, dělnice, ale také horníci, tkalci, obráběči kovů, umělečtí truhláři, mlynáři, kramáři, provazníci, krejčí, krajkáři, čeledíni a mnozí další. Populární světice je zobrazována jako důstojná žena v dlouhém šatu, s hlavou pokrytou závojem. V ruce drží **knihu** nebo **lilii**. Nejčastějším Anniným atributem je figurka její dcery panny Marie.

Věřící především na Moravě spojovali tradici oslav svátků **sv. Anny s jarmarkem**. Anenský kult zastínil nový **maríánský kult** spojovaný s Itálií, **Svatou chýší, Loretou** ale také neúprosnou **rekatolizací**. Minorita evangelíků si ale **přijímání v pod obojí** udržela po celou dobu vlády **Habsburků**. A to navzdory precizních metod vyšetřování a opatření, které zrušil až **císař Josef II.** vydáním **tolerančního patentu** v r. **1781**. R. Wilhelm o tom zaznamenal pověst nazvanou **Výslech**. O tradici evangelické víry na Malé Hané svědčí např. císařem povolený **evangelický kostel** s kalichem ve **Vanovicích** a v **Boskovicích** (z r. **1941**) postavené nákladem **Českoobčanské obce**.

Nepřekvapuje, že Anna byla po řadu staletí jedním z nejrozšířenějších jmen. Bývala to stálice našich babiček. V našem kalendáři se užívá jmen Anna, Aneta, Anita, Hana, dříve zlidovělá Anka, Anča, Anuše, Nána. Annou pojmenovávali v rodinách prvorozené dcery. Samozřejmě, jména podléhají trendům. Co se týče dívčích jmen, tak v r. 2013 vedla Eliška (2107x), následovala Adéla, Anna, Natálie, Karolína, Nela, Barbora, **Sofie** (1102x) a Veronika (1099x). Celkově v r. 2013 vedl jednoznačně Jakub (2701x), následoval Jan, Eliška, Tomáš, Matyáš, Tereza, Adam, Adéla, David a až pak Anna.

Konečně k **zakladatelce** Šebetova Eufémii Uherské. Autor **Milan Salajka** ve svazku „**Kalendář, osobní jména a křesťanské svátky**“ (nakladatelství Victoria Publishing, a.s., 1994) uvádí osobní jméno **Žofie**, které pochází ze **Sofie** (svátek 15. Května). Ze Sofie vznikla i ruská domácí podoba Soňa, která se osamostatnila i v neslovanském světě jako Sonja a Sonya. Přičemž **Sophia** je zvukový tvar pocházející ze jména **Euphemia**. K ní se v češtině kdysi vytvořila i Mudroslava. Připomeňme si alespoň dvě přední **Žofie - českou královnu Eufemii Bavorskou a Žofii Chotkovou**.

Na závěr věnování. Všem kačerům patří třetí část názvu šebetovské cache: „prospice“ tedy „hledte do budoucna.“ Tuto cache také věnuji **Sebastianům, Šebestům** a současně všem Annám - jmenovkyním ochránkyně Šebetova - a rovněž Sofiím a Žofiím - jmenovkyním zakladatelky Šebetova.

25.1.2015

abeso@seznam.cz